

NOVADI ZAĻO

Drīz jau būs 20 gadu, kopš aizvien pieaug Baltijas jūrā pie mūsu krastiem dzīvojošo apaļo jūrasgrundulu populācija. Šīs sugas zivis kādreiz pamatā dzīvoja Kaspijas, Azovas, Melnās un Marmora jūras ūdeņos, taču mūsdienās izplatījušās arī citur Eiropā un Ziemeļamerikā, kur galvenokārt nonākušas ar kuģu balasta ūdeņiem. Latvijā pirmo reizi apaļais jūrasgrundulis noķerts 2004. gadā. Viss liecina par to, ka ieceļotājs šeit ir uz palikšanu.

Ietekmē diezgan būtiski

“Tam nav oficiāli noteikts invazīvas sugas statuss,” atklāj Pārtikas drošības, dzīvnieku veselības un vides zinātniskā institūta BIOR Zivju resursu pētniecības departamenta jūras nodaļas vadītājs Ivars Putnis. Tomēr, viņaprāt, terminoloģija nemaina faktu – svešzemju suga ievērojami ietekmē vietējo Baltijas jūras ekosistēmu un citus tās iemītniekus, tāpēc apzīmējums būtu vietā.

Dažs spriež, ka otru tik neglītu zivi būs grūti atrast – melna, ar milzu galvu, izvalbītām acīm un biezām lūpām. Turklāt tajā ir vairāk galvas nekā gaļas. Ja gadijies apaļo jūrasgrunduli gan pagatavot, gan garšot, tad jāsecina, ka tas ir labs! Izcepas ātri, gaļa balta, maiga, asaku maz.

Zvejnieki sarunās min, ka apaļais jūrasgrundulis ir drauds Baltijas jūras reņģēm. Apetīte tam laba, un zivs nesmādē arī citu sugu zivju ikrus un mazuļus. Tomēr viņi no populācijas pieauguma arī iegūst. Sezonā (maijā un jūnijā) visu nozvejoto bez problēmām var pārdot uzpircējiem. No valstīm Baltijas jūras krastos Latvija ir vienīgā, kurā apaļos jūrasgrundulus zvejo tik lielos apmēros. Pēc BIOR rīcībā esošās informācijas, 2013. gadā nozvejotas aptuveni 25 t šīs sugas zivju, bet 2016. gadā jau 508 t. Savukārt 2018. gads noslēdzās ar rekordu – 1113 t, bet pērn – aptuveni 930 t.

Svešzemnieku vairs neapturēt

Ikviena invazīvā zivju suga – arī apaļais jūrasgrundulis – nonāk institūta BIOR uzmanības lokā. Tā gaitām pētnieki seko jau kādu laiku. Šogad uzsākts pētījums, kurā iecerēts divu gadu laikā iezīmēt 8000 sugas pārstāvjus, lai uzzinātu vairāk par to, kā suga pārvietojas Latvijas piekrastes ūdeņos.

BIOR pārstāvis I. Putnis teic,

ka šī ir tikai daļa no darbiem lielākā projektā “Life Reef”, ko institūts īsteno sadarbībā ar Dabas aizsardzības pārvaldi un Latvijas Hidroekoloģijas institūtu. Projekta galvenais mērķis ir jaunu, potenciāli aizsargājamo dabas teritoriju izpēti Baltijas jūrā. Tajā iekļauti arī papilduzdevumi, kas saistīti ar jau esošo aizsargājamo teritoriju novērtēšanu un pasākumu plānu izstrādi to aizsardzības veicināšanai, jo invazīvās sugas klātbūtne ievērojami ietekmē arī šīs ekosistēmas.

Pirmkārt, zivis ir gana lielas (līdz aptuveni 250 g svarā un 26 cm garumā) un barības ziņā neizvēlīgas – ēd visu, ko atrod, arī citu zivju ikrus un mazuļus. Viena no to iecienītākajām uzkodām ir ziemeļu ēdamgliemene. “Tā ir viena no būtiskām vidi veidojošām sugām,” skaidro zinātnieks. Ja apaļais jūrasgrundulis gliemeņu populāciju izēd, teritorijā var novērot dzīvotņu un ūdens kvalitātes pasliktināšanos. Piedevām svešzemnieki ir agresīvi un teritoriāli – bieži padzen no pašu izraudzītajām dzīvotnēm vietējās sugas. “Kad populācija 2015., 2016. gadā Latvijas piekrastē bija strauji palielinājusies, kolēģi, nosakot apdzīvotības blīvumu, vietām saskaitīja no vienas līdz trīs zivīm uz kvadrātmetru,” stāsta I. Putnis. “Un visai šai biomasai kaut kas jāēd!” Uz jautājumu, vai situāciju var vērtēt kā kritisku, sarunbiedrs atbild: “Kā kurā vietā.” Tā pēdējos gados ir ja ne uzlabojusies, tad noteikti stabilizējusies. Zinātnieks uzsver, ka tad, kad populācija ir jauna, tā strauji attīstās un pieaug. Pēc tam seko lejupslīde un stabilizēšanās.

Ko darīt, lai apaļo jūrasgrunduli ierobežotu? Vai tas vispār ir iespējams? I. Putnim neesot zināms piemērs pasaulē, kur būtu veiksmīgi izdevies izskaust svešzemju sugu, kas atklājusi sev jaunus ūdeņus, kuros jūtas labi. Apaļais jūrasgrundulis pie mums dzīvo pat ilgāk, nekā norādīts literatūrā, – ne trīs četrus, bet pat septiņus vai astoņus gadus. Turklāt atklātajā jūrā Kurzemes pusē tas izaug lielāks nekā citur, kas, visticamāk, ir saistīts ar labākiem barošanās apstākļiem.

Nav ēšanas tradīciju

Lai mazinātu apaļo jūrasgrundulu ietekmi, vienkāršākais risinājums šķiet tos izzvejot, kas patiesi ir nepieciešams un arī tiek gana veiksmīgi darīts. Tomēr gluži tik vienkārši nav. “Lielākā problēma ir tā, ka, kāpinot nozveju, neizbēgama ir citu vietējo sugu un pat putnu un zīdītāju piezveja,” teic I. Putnis. Viens no iemesliem – zvejas rīkiem, ko izmanto, lai ķertu grundulus, ir mazs acs izmērs. Tiklos nokļūst

Apaļais jūrasgrundulis kā iespēja

Apaļais jūrasgrundulis iezīmēts ar enkurtipa zīmīti, ko rotā uzraksts “BIOR Rīga”. Pēc tam zinātnieki to laidīs atpakaļ jūrā un gaidīs ziņu no zvejniekiem par atkārtotu noķeršanu.

arī nelielas mencas, vimbas, plekstes un citas zivis. Tas nav labi no zivju resursu aizsardzības viedokļa.

Risinājums ir, veicot apsekošanu, noskaidrot, kurās teritorijās ir savairojušies apaļie jūrasgrunduli un organizēt mērķētu zveju tieši tur. Veicot pētījumu, zinātnieki mēģinās apzināt sugas iecienītākās dzīvotnes. Piemēram, plānots veikt zemūdens filmēšanu, apsekojot dažādus piekrastes zvejas rajonus. Nosakot parametrus, kas apaļajam jūrasgrundulim ir tīkami, var mēģināt analizēt visu piekrasti un prognozēt, kuros rajonos suga būs sastopama vairāk. Tur varētu rekomendēt veikt intensīvāku specializēto zveju.

“Vienmēr saku, ka zvejas pārvaldība ir kā pulksteņa mehānisms. Tā darbošanās atkarīga no visām iesaistītajām pusēm – politikas veidotājiem, zvejniekiem un pētniekiem, kuriem jādod zinātniskais padoms,” teic BIOR pārstāvis. Lai padomu dotu, vajadzīga objektīva informācija, ko var iegūt sadarbībā ar zvejniekiem. BIOR no viņiem šobrīd gaida ziņas par noķertajiem, iezīmētajiem apaļajiem jūrasgrunduliem. Baltijas jūrā šobrīd ielaisti jau divi tūkstoši zivju, kam mugurās iešautas zīmītes. Galvenais, kas interesē zinātniekus, ir ģeogrāfija – vieta, kur atkārtoti noķerta katra zivs. To var arī sasaldēt un uzglabāt, lai vēlāk nodotu institūtam bioloģiskai izpētei. Zvejnieki par līdzdalību projektā var saņemt atlīdzību.

Zināms, ka no mazajām zivīm ražo zivju miltus, lieli nonāk galdā valstīs, kur apaļo jūrasgrunduli pierast ēst. I. Putnis piekrīt apgalvojumam, ka būtu apsveicami, ja to savā ēdienkartē iekļautu arī Latvijas iedzīvotā-

ji. “Augusta beigās starptautiskā darba grupā Dānijā diskutējam, ka Eiropā kopumā nav grundulu ēšanas tradīcijas. Viens no izskatītajiem viedokļiem – zivs veselā veidā neizskatās garšīga,” stāsta I. Putnis. Bet pie filejas bez roku darba netikt, un tad cena vairs nebūs tik pieejama... Tomēr sarunbiedrs tic, ka ir iespējams radīt pieprasītu produktu, kas veicinātu apaļā jūrasgrundulu patēriņu. Viņaprāt, zivs ļoti labi izskatās kūpināta.

Zivi cenšas popularizēt

Lai popularizētu apaļo jūrasgrunduli kā ēdamu un garšīgu zivi, 18. jūnijā uz Grundulu dienu Liepājā ļaudis aicināja “Liepājas rajona partnerība”. Tās izpilddirektore Inita Ate pastāstīja, ka pasākuma iniciatori bija paši zvejnieki. Lielu daļu lomu viņi agrāk eksportēja arī uz Ukrainu, kur zivij pat uzcelts piemineklis pateicībā par to, ka tā savulaik glāba cilvēkus no bada. Šim eksportam mazinoties, aktuālāka kļuvusi vietējā patēriņa veicināšana. Grundulu dienā svētku dalībniekus cienāja ar garšīgu zivju zupu un rādīja, kā zivi pagatavot. “Zivs nav liela, tāpēc jā-māk izfilēt,” stāsta I. Ate. Ja to neizdari pareizi, pagatavojamās gaļas ir maz. Šo prasmi demonstrēja Liepājas zivju restorāna “Spīķeris” šefpavāre. Starp citu, sezonā no maija līdz jūnijam apaļais jūrasgrundulis ir arī restorāna ēdienkartē.

Tos, kuriem ir interese par grunduli, viņa aicina sociālajos medijos uzmeklēt profilu “Zivju sezona”. Tur var noskatīties video, kas gatavots ar mērķi reklamēt zivi un parādīt, kā to labāk ēst. Gan video, gan grundulu

svētki ir projekta “Zivju sezona” aktivitātes.

Gaļa ir garšīga, bet ēdēji rauc degunus

Salacgrīvietis Armands Belasiks kioskā tirgo svaigas zivis, kā arī tās kūpina. Viņa ģimenei apaļais jūrasgrundulis garšo, pat bērni labprāt ēd balto, maigo gaļu. Savulaik mēģinājis piedāvāt kūpinātu klientiem, bet viņi rauca degunus. Daudzi, piemēram, runā, kā pirms gadu desmitiem ar gardu muti ēduši lucīšus, ko tagad vairs nevar dabūt... Bet varbūt jā-mācās novērtēt to, kas ir? Salacgrīvietis ir skeptisks – latvieši ir konservatīvi, un viņa pieredze liecina, ka ēd tikai to, ko pazīst. “Vienīgi varētu pagatavot konservus,” viņš spriež. Ņemot vērā, ka šobrīd cenas ceļas, samērā lēto zivi cilvēki varētu atļauties. Tas gan arī esot kļūvis dārgāks. Savulaik bija nopērkams par 20 centiem, šogad jau maksājās 40 centus kilogramā, un runā, ka Liepājas pusē pat eiro. Pēc sarunām ar zvejniekiem A. Belasiks zina teikt, ka šis kopumā ir bijis ļoti švaks zvejas gads. Turklāt apaļo jūrasgrunduli daudzi piemin kā vaininieku, zīnot, ka svešzemnieks ir ļoti ēdelīgs. Runā, ka tas nesmādē arī nūruņus (nēģu kāpurus). Tas ir ļoti satraucoši, ņemot vērā, kā Salacgrīvā lepojas ar nēģu zvejas tradīcijām.

Materiāls tapis ar Latvijas Vides aizsardzības fonda atbalstu. Par publikāciju saturu atbild SIA “Kurzemes Vārds” un reģionālās izdevniecības.